

วีรกรรมชาวบ้านบางระจัน

วีรกรรมที่ประวัติศาสตร์ไทยต้องจารึก ถึงความกล้าหาญ ความสามัคคี การยอม
เสียสละชีพเพื่อต่อต้านข้าศึก ไม่ก้มหัวให้ศัตรู ที่ได้กระทำโดยชาวบ้านธรรมดา ดังคำ
กล่าวที่ว่า สามัคคี คือพลัง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๘ พระเจ้ามังระ มีบัญชาให้ มังมหานรธา เป็นแม่ทัพใหญ่ยกทัพเข้า
มาทางใต้มีไพร่พล ๑๕,๐๐๐ คน เข้าตีเมืองทวาย มะริดและเมืองตะนาวศรีของไทย ส่วน
ทางเหนือให้ เนเมียวสีหบดี เป็นแม่ทัพใหญ่ มีไพร่พลประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน เคลื่อน
กองทัพออกจากเมืองเชียงใหม่มาทางด้านสวรรคโลกตีเมืองต่างๆ จนถึงสุโขทัยและ
กำแพงเพชร

ในระยะแรกที่ฝ่ายไทยได้ทราบข่าวการรุกรานของพม่า จึงได้เตรียมทัพไว้เพื่อรับมือ
แต่การวางแผนรับมือทัพพม่ากลับเป็นไปได้โดยผิดพลาดอย่างมหันต์ ตำราพิชัยสงคราม
โบราณ มักจะกล่าวไว้ในบทที่ว่าถึงความตื่นลึกลับหนางว่า “ให้ศัตรูเป็นฝ่ายเปิดเผย ส่วน
เราไม่สำแดงร่องรอยให้ประจักษ์ กระนั้นฝ่ายเรารวม แต่ศัตรูแยก เรารวมเป็นหนึ่ง ศัตรูแยก
เป็นสิบ เท่ากับเราเอาสิบเข้าตีหนึ่ง เมื่อกำลังฝ่ายเรามากแต่ศตุน้อย การที่เอากำลังมาจู่
โจมกำลังน้อย สิ่งที่เราจะจู่โจมกับข้าศึกก็ง่ายตาย” การตั้งรับของกองทัพไทยที่วางแผน
ไว้รับมือทัพพม่านั้น กลับทำในทางตรงกันข้ามกับหลักในพิชัยสงคราม โดยไทยเราให้
แยกกองทัพออกไปรักษาพระนคร โดยรอบทิศตามหัวเมืองต่างๆ ทำให้กำลังในแต่ละกอง

ลดน้อยลง จากสภาพการณ์จะเห็นได้ว่าทัพพม่าเข้าประชิดخانพระนครกำลังโอบล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เกือบจะรอบอยู่แล้ว

ในเดือน ๓ ปีระกา พ.ศ. ๒๓๐๘ พวกชาวเมืองวิเศษชัยชาญ เมืองสิงห์ เมืองสรรค์ และชาวบ้านใกล้เคียง พากันคบคิดอุบายเพื่อล่อลวงพม่า ได้รวบรวมชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง และหนึ่งในนั้นมีหัวหน้าที่สำคัญคือ นายแท่น นายโชติ นายอิน นายเมือง ชาวบ้านสีบัวทอง แขวงเมืองสิงห์ นายดอก ชาวบ้านกรับ และนายทองแก้ว บ้านโพทะเล แขวงเมืองวิเศษชัยชาญ ชาวไทยเหล่านี้ต่างพากันหลอกลวงพม่าว่าจะนำไปหาทรัพย์สิ่งของที่ต้องการพม่าหลงเชื่อตามไป ก็ถูกนายโชติซึ่งคุมสมัครพรรคพวกชุมนุมอยู่บุกเข้ามาฆ่าฟันพม่าตายประมาณ ๒๐ คน และชาวบ้านที่ร่วมก่อการก็พาพรรคพวกครอบครัวอพยพหันมาพึ่งพระอาจารย์ธรรมโชติ ซึ่งมีกิตติศัพท์ว่ามีคุณความรู้ดีเชี่ยวชาญทางการสู้รบเป็นอย่างมาก ต่อมานายแท่นและผู้มีชื่ออื่นๆ ชักชวนชาวบ้านได้อีกประมาณ ๔๐๐ คน เศษพากันมาอยู่ที่บ้านบางระจัน หลังจากนั้นก็ตั้งค่ายขึ้นที่บ้านบางระจัน ๒ ค่าย คือ ค่ายใหญ่และค่ายน้อย ทั้งนี้เพื่อป้องกันทหารพม่าที่จะยกติดตามมาพระอาจารย์ธรรมโชติได้ลงตะกรุดประเจียดมงคล แจกจ่ายข้าวค่าย สำหรับป้องกันภัยอันตรายใดๆทั้งปวง นอกจากนี้มีคนไทยชั้นหัวหน้าที่เข้าร่วมด้วยอีก ๕ คน คือขุนสรรค์ พันเรือง นายทองเหม็น นายจันทนาคเขียว และนายทองแสงใหญ่ รวมหัวหน้าที่สำคัญของค่ายบางระจันครั้งนั้นรวม ๑๑ คน ท่านเหล่านี้รวมทั้งชาวบ้านอื่นๆ ได้สู้รบกับพม่าถึง ๘ ครั้ง แม้จะเสียเปรียบด้านอาวุธและกำลังไพร่พลแต่ด้วยความรักชาติ ความสามัคคี ความกล้าหาญตลอดจนความเสียสละ จึงทำให้ได้รับชัยชนะถึง ๗ ครั้งอันเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของชาวบ้านบางระจัน จนได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ดังนี้

การรบครั้งที่ ๑ ทหารพม่าที่เมืองวิเศษชัยชาญยกพลมาประมาณ ๑๐๐ เศษ มาตามจับ พันเรืองเมื่อถึงบ้านบางระจัน ก็หยุดอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำ (บางระจัน) นายแท่นจัดคนให้รักษาค่ายแล้วนำคน ๒๐๐ ข้ามแม่น้ำไปรบกับพม่า ทหารพม่าไม่ทันรู้ตัวยิงปืนได้เพียงนัดเดียว ชาวไทยซึ่งมีอาวุธสั้นทั้งนั้นก็รุกเข้าไปไล่ฟันแทงพม่าถึงขั้นตะลุมบอน พลทหารพม่าล้มตายหมดเหลือแต่ตัวนายสองคนขึ้นม้าหนีไปได้ ไปแจ้งความให้นายทัพพม่าที่ค่ายแขวงเมืองวิเศษชัยชาญทราบ และส่งข่าวให้แม่ทัพใหญ่คือเนเมียวสีหบดี ซึ่งตั้งค่ายใหญ่อยู่ ณ ปากน้ำพระประสบทราบด้วย

การรบครั้งที่ ๒ เนเมียวสีหบดีจึงแต่งให้จ่าขุนหวุ่น คุมพล ๕๐๐ มาตีค่ายบางระจัน นายแท่นก็ยกพลออกรบ ตีทัพพม่าแตกพ่ายล้มตายเป็นอันมาก แม่ทัพพม่าได้เกณฑ์ทหารเพิ่มเป็น ๘๐๐ คน ให้เขกินหวุ่นคุมพลยกมาตีค่ายบางระจัน ทัพพม่าก็ถูกตีแตกพ่ายอีกเป็นครั้งที่ ๒

การรบครั้งที่ ๓ เมื่อกองทัพพม่าต้องแตกพ่ายหลายครั้ง เนเมียวสีหบดีเห็นว่าจะประมาทกำลังของชาวบ้านบางระจันต่อไปอีกไม่ได้ จึงเกณฑ์พลเพิ่มเป็น ๘๐๐ คน ให้ดีงจาโบ เป็นผู้คุมทัพครั้งนี้ชาวบ้านบางระจันมีชัยชนะพม่าอีกเช่นครั้งก่อนๆ

การรบครั้งที่ ๔ การที่พม่าแพ้ไทยหลายครั้งเช่นนี้ ทำให้พม่าขยายฝีมือคนไทย จึงหยุดพักรบประมาณ ๒-๓ วัน แล้วเกณฑ์ทัพใหญ่เพื่อมาตีค่ายบางระจัน มีกำลังพลประมาณ ๑,๐๐๐ คน ทหารม้า ๖๐ สุรินจ่อชองเป็นนายทัพ พม่ายกทัพมาตั้งที่บ้านห้วยไผ่ (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง) ฝ่ายค่ายบางระจันได้จัดเตรียมกันเป็นกระบวนทัพสู้พม่าคือ นายแท่นเป็นนายทัพคุมพล ๒๐๐ พันเรื่องเป็นปีกซ้ายคุมพล ๒๐๐ ชาวไทยเหล่านี้มีปืนคาบศิลาบ้าง ปืนของพม่าและกระสุนดินดำของพม่า ซึ่งเก็บได้จากการรบครั้งก่อนๆ บ้าง นอกจากนั้นก็เป็นอาวุธตามแต่จะหาได้ ทัพไทยทั้งสามยกไปตั้งที่คลองสะตือสี่ต้น อยู่คนละฟากคลองกับพม่า ต่างฝ่ายต่างยิงตอบโต้กันฝ่ายไทยชำนาญภูมิประเทศกว่า ได้ชนไม้และหญ้ามาถมคลอง แล้วพากันรุกข้ามรบไล่พม่าถึงขั้นใช้อาวุธสั้นพม่าล้มตายเป็นอันมาก ตัวสุรินจ่อชองนายทัพพม่า จึงมำกั้่นร่วมระย้าเร่งให้ตีกองรบอยู่กลางพล ถูกพลทหารไทยวิ่งเข้าไปฟันตาย ณ ที่นั้น ส่วนนายแท่นแม่ทัพไทยก็ถูกปืนที่เข้าบาดเจ็บสาหัสต้องห้ามออกมาจากที่รบ ทัพไทยกับพม่ารบกันตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยง ต่างฝ่ายต่างอดโรย จึงถอยทัพจากกันอยู่คนละฟากคลอง พวกชาวบ้านบางระจันในค่ายก็นำอาหารออกมาเลี้ยงดูพวกทหาร ขณะพม่าต้องหุงหาอาหารและมัวจัดการศพแม่ทัพไม่ทันระวังตัว กองสอดแนมของไทยมาแจ้งข่าว พวกทหารไทยกินอาหารเสร็จแล้วก็ยกข้ามคลองเข้าโจมตีพม่าพร้อมกันทันที ทหารพม่าแตกพ่ายไม่เป็นกระบวน ที่ถูกอาวุธล้มตายประมาณสามส่วน และเสียเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์เป็นอันมาก ไทยไล่ติดตามจนใกล้ค่ำจึงยกกลับมา ยังค่าย กิตติศัพท์ความเก่งกล้าของชาวบ้านบางระจันแพร่หลายออกไปมีชาวบ้านอื่นๆอพยพครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในค่ายบางระจันเพื่อขึ้นอีกเป็นลำดับ

การรบครั้งที่ ๕ พม่าเว้นระยะไม่ยกมาตีค่ายบางระจันอยู่ประมาณ ๑๐-๑๑ วัน ด้วยเกรงฝีมือชาวไทย หลังจากนั้นจึงแต่งทัพยกมาอีกครั้งหนึ่ง มีแยกออกเป็นนายทัพ ๓ ทัพ ทหารซึ่งเกณฑ์แบ่งมาจากทุกค่ายเป็นคนประมาณ ๑,๐๐๐ คนเศษ พร้อมด้วยม้าและอาวุธต่างๆแต่กองทัพพม่านี้ก็ปราชัยชาวบ้านบางระจันแตกพ่ายไป

การรบครั้งที่ ๖ นายทัพพม่าครั้งที่ ๖ นี้คือ จิกแก ปลัดเมืองทวาย คุมพล ๑๐๐ เศษ ฝ่ายไทยมีชัยชนะอีกเช่นเคย

การรบครั้งที่ ๗ เนเมียวสีหบดีได้แต่งกองทัพให้ยกมาตีค่ายบางระจันอีก ให้อากาศป็นคยีเป็นแม่ทัพคุมพล ๑,๐๐๐ เศษ อากาศป็นคยียกกองทัพไปตั้ง ณ บ้านขุนโลก ทางค่ายบางระจันดำเนินกลศึกคือ จัดให้ขุนสรรค์ซึ่งมีฝีมือแม่นปืน คุมพลทหารปืนคอยป้องกันกองทัพม้าของพม่า นายจันหนวดเขี้ยวเป็นแม่ทัพใหญ่คุมพล ๑,๐๐๐ เศษออกตีทัพพม่าและล้อมค่ายไว้ ทหารไทยใช้การรบแบบจู่โจม พม่ายังไม่ทันตั้งค่ายเสร็จก็ถูกโอบตีทางหลังค่าย ทหารพม่าถูกฆ่าตายเกือบหมดเหลือรอดตายเป็นส่วนน้อย แม่ทัพก็ตายในที่รบครั้งนี้ทำให้พม่าหยุดพักรบนานถึงครึ่งเดือน

การรบครั้งที่ ๘ การที่พม่าส่งกองทัพมาปราบค่ายบางระจันถึง ๗ ครั้ง สูญเสียจนต้องถอยกลับไปทุกครั้งนั้น ทำให้แม่ทัพใหญ่ของพม่าวิตกมาก เนื่องจากชาวบ้านบางระจันมีกำลังเข้มแข็งขึ้นทุกที และทหารพม่าก็พากันเกรงกลัวฝีมือไทย ไม่มีใครอาสาเป็นนายทัพ ขณะนั้นมีชาวมอญผู้หนึ่งเคยอยู่เมืองไทยมานาน รู้จักนิสัยคนไทยและภูมิประเทศดี ได้เข้าฝากตัวทำราชการอยู่กับพม่าจนได้รับตำแหน่งสุกี้ หรือพระนายกอง สุกี้เข้ารับอาสาจะขอไปตีค่ายบางระจัน เนเมียวสีหบดีจึงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพคุมพล ๒,๐๐๐ พร้อมทั้งม้าและสรรพอาวุธทั้งปวง สุกี้ได้วางแผนการเดินศึก เวลาเดินทัพไม่ตั้งทัพกลางแปลงอย่างทัพอื่น ให้ตั้งค่ายรายไปตามทาง ๓ ค่าย และรื้อค่ายหลังผ่อนไปสร้างข้างหน้าเป็นลำดับ (เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนทัพโดยตั้ง ๓ ค่ายของสุกี้ นี้ เป็นวิธีเดียวกับการเดินทัพของกองทัพเล่าปี่ ที่มีขงเบ้งเป็นแม่ทัพในสงครามสามก๊ก ใช้ตั้งรับทัพที่เชี่ยวชาญการรบในที่องที่นั้นๆ น่าจะแสดงให้เห็นว่าสุกี้ ชาวมอญผู้นี้ต้องมีความชำนาญในพิชัยสงครามหรืออย่างน้อยต้องศึกษาประวัติศาสตร์สงครามมาพอสมควร) ใช้เวลาถึงครึ่งเดือนจึงใกล้ค่ายบางระจัน สุกี้ใช้วิธีตั้งมั่นรบอยู่ในค่าย ด้วยรู้ว่าคนไทยเชี่ยวชาญการรบกลางแปลง พวกหัวหน้าค่ายบางระจันนำกำลังเข้าตีค่ายพม่าหลายครั้งไม่สำเร็จกลับทำให้ไทยสูญเสียกำลัง

พลไปเป็นจำนวนมาก วันหนึ่งนายทองเหม็นดื่มสุราแล้วขี่กระบือนำพลส่วนหนึ่งเข้าตีค่ายพม่า สุกี่นำพลออกรบนอกค่าย นายทองเหม็นถล่มเผชิญอยู่ท่ามกลางข้าศึกแต่ผู้เดียว แม้ว่าจะมีฝีมือสามารถฆ่าฟันทหารพม่ารามัญล้มตายหลายคน แต่ในที่สุดก็ถูกทหารพม่าล้อมจนสิ้นกำลังและถูกทบตีตายในที่รบ (เล่าขานกันมาว่านายทองเหม็นเป็นผู้รู้ในวิชาคงกระพันชาตรี และมีของขลังป้องกันภัยอันตราย ฟันแทงไม่เข้า หากจะทำร้ายคนมีวิชาเช่นนี้จะต้องตีด้วยของแข็ง)

ทัพชาวบ้านบางระจันเมื่อเสียนายทัพก็แตกพ่าย ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกในการรบกับพม่า ทัพพม่ายกติดตามมาจนถึงบ้านขุนโลกไใกล้ค่ายบางระจัน แล้วตั้งค่ายมั่นอยู่ ทัพบางระจันพยายามตีค่ายพม่าอีกหลายครั้งไม่สำเร็จก็ท้อถอย สุกี่จึงให้ทหารซูดุโหมงค์เข้าใกล้ค่ายน้อยบางระจัน ปลุกหอรบขึ้นสูงนำปืนใหญ่ขึ้นยิงเข้าไปในค่ายถูกผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ค่ายน้อยบางระจันก็แตกพ่ายลงนอกจากนี้ยังมีเรื่องที่ทำให้ชาวบ้านบางระจันเสียกำลังใจลงอีกคือ นายแท่นหัวหน้าค่ายที่ถูกปืนยิงที่เข้าบาดเจ็บครั้งที่สุรินทรจ่อช่องเป็นแม่ทัพยกมาเมื่อการรบครั้งที่ ๔ นั้นได้ถึงแก่กรรมลง ในเดือน ๖ ปีจอ พ.ศ. ๒๓๐๕ หัวหน้าชาวบ้านบางระจันคนอื่น จึงได้พยายามจะนำทัพไทยออกรบกับพม่าอีกหลายครั้ง วันหนึ่งทัพพม่าสามารถตีโอบหลังกระหนาบทัพไทยได้ ขุนสรรค์และนายจันหนวดเขี้ยวได้ทำการรบจนกระทั่งตัวตายในที่รบ ยังเหลือแต่พันเรืองและนายทองแสงใหญ่เป็นหัวหน้าสำคัญ ชาวค่ายบางระจันรู้สึกว่ตนกำลังเสียเปรียบ ผู้คนล้มตายลงไปเป็นจำนวนมาก เหลือกำลังที่จะต่อสู้กับพม่าแล้ว จึงมีใบบอกเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยาขอปืนใหญ่ ๒ กระบอก พร้อมด้วยกระสุนดินดำเพื่อจะนำมายิงค่ายพม่า ทางพระนครปรึกษากันแล้วเห็นพร้อมกันว่าไม่ควรให้เนื่องจากกลัวว่าพม่าจะแย่งชิงกลางทางบ้าง หรือหากพม่าตีค่ายบางระจันแตก พม่าก็จะได้ปืนใหญ่นั้นมาเป็นกำลังรบพระนคร พระยารัตนาธิเบศร์ไม่เห็นด้วยในข้อปรึกษา จึงออกไป ณ ค่ายบางระจัน เรี่ยไรเครื่องภาชนะทองเหลืองทองขาวจากพวกชาวบ้านหล่อปืนใหญ่ขึ้นมาสองกระบอก แต่ปืนทั้งสองนั้นราวใช้ไม่ได้ พระยารัตนาธิเบศร์เห็นว่าการศึกจะไม่เป็นผลสำเร็จจึงกลับไปพระนคร

เมื่อขาดบุคคลผู้เป็นเสาหลักชาวบ้านบางระจันก็เริ่มเสียกำลังใจมากขึ้น ฝีมือการสู้รบกับพม่าก็พลอยอ่อนลง บางพวกก็พาครอบครัวอพยพหลบหนีออกจากค่าย ผู้คนในค่ายก็ลดน้อยลง ในที่สุดพม่าก็สามารถตีค่ายใหญ่บางระจันได้ ในวันจันทร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน

แปด ปีกอ พ.ศ.๒๓๐๕ รวมเวลาที่ไทยรบกับพม่าตั้งแต่เดือน ๔ ปลายปีระกา พ.ศ.๒๓๐๘ ถึงเดือนแปด ปีกอ พ.ศ.๒๓๐๕ เป็นเวลาทั้งสิ้น ๕ เดือน พม่าได้กวาดต้อนชาว ไทยในค่ายบรรดาที่รอดตายทั้งหลายกลับไปยังค่ายพม่า ส่วนพระอาจารย์ธรรมโชติซึ่ง เป็นผู้หนึ่งที่ช่วยให้กำลังใจให้ชาวบ้านบางระจันสู้รบกับพม่าอย่างห้าวหาญนั้น ไม่ปรากฏ ว่าท่านมรณภาพอยู่ในค่าย ถูกกวาดต้อน หรือหลบหนีไปได้

รายชื่อวีรชนที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ อาทิ พระอาจารย์ธรรมโชติ เดิมอยู่วัดเขานาง บวช แล้วมาอยู่วัดโพธิ์เก้าต้น มีความรู้ ทางวิชาอาคม เป็นที่พึงทึ่งใจแก่ชาวค่ายบางระจัน นายแท่น เป็นชาวบ้านสีบัวทอง ถืออาวุธสั้น ถูกปืนของพม่าที่เข้าใน การรบครั้งที่ ๔ เสียชีวิตเมื่อการรบครั้งสุดท้าย นายอิน เป็นชาวบ้านสีบัวทอง นายเมือง เป็นชาวบ้านสีบัวทอง นายโชติ เป็นชาวบ้านสีบัวทอง ถืออาวุธสั้น นายดอก เป็นชาวบ้านกลับ นายทองแก้ว เป็นชาวบ้านโพทะเล นายจัน หนวดเขียว เก่งทางใช้ดาบ เสียชีวิตในการรบครั้งที่ ๘ นายทอง แสงใหญ่ นายทองเหม็น ชีกระปือเข้าสู่รบกับพม่า ตกในวงล้อมถูกพม่าตีตายใน การรบครั้งที่ ๘ ชุนสรรค์ มีฝีมือเข้มแข็งมักถือปืนเป็นนิจ แม่นปืน และพันเรื่อง

เรื่องราวของวีรกรรมชาวค่ายบางระจันยังคงอยู่เปรียบดังผู้เป็นอมตะ แม้ตัวจะตายไป ชื่อยังคงอยู่ แต่วีรกรรมที่ท่านทำไว้อย่างคิดตรึงและปรากฏอยู่ในหน้าหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ แม้แต่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ยังทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือไทยรบพม่า ตอนวีรชนชาวบ้านบางระจัน เป็นเรื่องเล่าจาก ปากผู้คนจากรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากพ่อสู่ลูก เป็นนิทานก่อนนอนของปู่เล่าสู่ ลูกหลาน ให้เด็ก ๆ ได้จินตนาการถึงภาพความกล้าหาญ ภาพชาวค่ายบางระจันรุกรบกับ กองทัพพม่า เป็นอุทาหรณ์แก่นุชนรุ่นหลังให้ตระหนักถึงความกล้าหาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามัคคี เป็นเรื่องที่พิสดารกล่าวที่ว่า **“สามัคคีคือพลัง”** ได้อย่างแน่นแฟ้นปราศจาก ข้อสงสัย หากชาวค่ายบางระจันไม่สามัคคีกันไม่มีทางใดเลยที่จะต้านกองทัพพม่าได้นาน ถึง ๕ เดือน ถ้าไม่สามัคคีกันยอมเป็นไปไม่ได้ที่จะชนะกองทัพพม่าถึง ๗ ครั้งติดต่อกัน

ในปัจจุบันมีการสร้างอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจันในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยกรม ศิลปากรสร้างอนุสาวรีย์ไว้ตรงกันข้ามวัดโพธิ์เก้าต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ปัจจุบัน ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาในวโรกาสเปิดอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจันเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงมีพระราชดำรัสไว้จึงขออัญเชิญพระราชดำรัสมาลงไว้

ณ ที่นี้ “วีรกรรมในครั้งนั้นเป็นของผู้ที่รักแผ่นดินไทย เป็นสิ่งที่ทำให้คนไทยทั้งมวล ทั้งในอดีตและปัจจุบันมีกำลังใจและเตือนสติให้มีความสามัคคีและรักษาจิตใจให้เข้มแข็ง เพื่อรักษาประเทศไทยให้ตนเองและเพื่อความมั่นคงของแผ่นดิน....” ที่ฐานของอนุสาวรีย์มีคำจารึกไว้ว่า “สิ่งบุรีนี้ นามใด สิ่งแห่งต้นตระกูลไทย แน่แท้ ต้นตระกูล ฅ กาลไหน วานบอก หน้อยเพื่อน ครั้งพม่าล้อมแล้ว ท้าวทองบางระจัน” หลังจากพม่าตีค่ายบางระจันแตกแล้วก็เคลื่อนทัพเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา และสามารถตีกรุงศรีอยุธยาแตกอีกเป็นครั้งที่ ๒ ในพ.ศ.๒๓๑๐ ไทยได้เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าเอกทัศเสด็จหนีไปหลบซ่อนแต่แล้วพม่าจับตัวได้ นำไปไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้น และเสด็จสวรรคตที่นั่น พม่ายึดกรุงศรีอยุธยาไว้ได้ในระยะเวลา ๘ เดือน
